

Jan Bauer

ČAS

Edice Český CAS

KRÁSNÁ I BEZBOŽNÁ
TAJEMSTVÍ
NAŠICH DĚJIN

Legendy versus historická „pravda“

Jan Bauer

KRÁSNÁ I BEZBOŽNÁ TAJEMSTVÍ NAŠICH DĚJIN

Legends versus historická „pravda“

Edice Český ČAS

Jan Bauer

KRÁSNÁ I BEZBOŽNÁ TAJEMSTVÍ NAŠICH DĚJIN

Legendy versus historická „pravda“

Copyright © Jan Bauer, 2015

Editor © Josef Pepson Snětivý, 2015

Cover & Layout © Nakladatelství ČAS, Alena Laňková, 2015

© Nakladatelství ČAS, 2015

ISBN 978-80-7475-095-3

HRST ÚVAH ÚVODEM

Dějiny nikdy zcela nekopírují skutečné události tak, jak se doopravdy odehrály. Mnohem spíše jsou výsledkem činnosti dějepisců a kronikářů, tedy lidí omylných, navíc šířených vlastními vášněmi, ctižádostmi nebo i obavami. A tak se nezdá stává, že z příběhů spíše truchlivých se pak stávají heroické a náhody jsou povýšeny na železnou logiku společenského vývoje.

Není tomu tak dávno, kdy jsme se ve škole učili, že masy lidu nebo ekonomické zákony rozhodují vše. Jenže pod pojmem „masa“ si můžeme představit také zfanatizovaný dav, složený ze zoufalých, závistivých a malicherných jedinců a za ekonomickým zákonem nejspíše hypotézu roztržitého profesůrka. A co zbude z pravdivého obrazu dějin? Leda letopočet, ale ani na ten se v případě událostí z dávné minulosti nemůžeme spolehnout. Z toho vidíte, že máloco je tak nejisté jako dějepis. To co jedna generace považuje za velké, vidí ta další jako naopak malé, ba směšné.

Ještě podivnější je to s dějinami hodně dávnými, o nichž se nezachovalo příliš mnoho zpráv, a pokud ano, jsou to takové, na jejichž přesnost, nebo snad dokonce pravdivost, se nemůžeme spoléhat. Ano, můžete namítnout, ještě jsou tady archeologické nálezy, ale i v jejich případě se občas stává, že ani samotní archeologové si nemohou být jisti jejich datováním, ba leckdy jim uniká i význam a úloha těchto nálezů. A tak stojíme nad hromadou trosků či artefaktů a mudrujeme, co tu asi bylo, co se odehrálo a kdo na daném místě žil. Náš výklad je pak výkladem člověka jednadvacátého století, který není s to pochopit lidi oněch dávných pradávných dob, tedy tvůrce toho, z čeho nám zbyly jen zmíněné trosky.

Nechci zpochybňovat práci historiků, chci ji jen relativizovat. Ukázat, že nic není takové, jak se nám s odstupem času jeví. Vždyť i naše vzpomínky na doby poměrné nedávné se různí a s naším věkem proměňují. Předeseílám tyto zneklidňující úvahy proto, že nás čeká putování do historických dob velmi nejistých, za příběhy, jejichž vyznění není jednoznačné a které mohly – a nemusely – mít zcela jinou podobu, než by se na první pohled zdálo. Historie není jen *magistra vitae*, učitelka života, ale i děvka prodejná. My, jimž bylo souzeno žít zde, v srdci Evropy, o tom víme své. Přesto nám nezbývá jiné varování a jiná naděje, než ty vycházející právě z těch nejistých, často proměnlivých dějin. Nuže, zvu vás na cestu, nebo ještě lépe na sestup do hlubin času.

PŘÍBĚH PRVNÍ:

Křesťanská královna Fritigilda

Buchlov, vypínající se na jednom z kopců Chřibů, býval považován za nejstarší hrad na Moravě. Nikoliv náhodou byl v roce 1860 cílem moravské národní pouti, kdy o sobě poprvé dali výrazněji vědět zdejší uvědomělí vlastenci. Teprve v dalších letech směřovaly podobné poutě na další posvátná místa Moravanů: Svatý Hostýn a Radhošť. O osm roků později pak z Buchlova cestoval do Prahy jeden ze základních kamenů Národního divadla, což svědčí o úctě, kterou Moravané k Buchlovu chovali – a věřme, že dodnes chovají.

Mohou za to podivuhodné legendy, spojené právě s tímto hradem. Podle jedné z nich ho už na konci čtvrtého století našeho letopočtu dala na skalnatém vrchu v hlubokých lesích Chřibů zbudovat jakási markomanská královna Fritigilda či Fritigil. Této panovnici se prý donesly zvěsti o novém náboženství, které se šíří do srdce Evropy z krajin kolem Středozevního moře. Protože ženské bývají, jak známo, zvědavé, zatoužila se s touto vírou seznámit, a poslala proto poselstvo k biskupovi svatému Ambrožovi do severoitalského Milána s žádostí o vysvětlení předností křesťanství.

Svatý Ambrož, latinsky Ambrosius, se pravděpodobně narodil v Trevíru někdy v letech 337–339 jako syn římského prefekta Galie. Dostalo se mu vynikajícího vzdělání, byl skvělým řečníkem a jako římský úředník to dotáhl až na konzula v Miláně. V té době právě zemřel zdejší biskup a Ambrož se stal prostředníkem mezi znesvářenými stranami sporu o nového představitele křesťanské církve v tomto městě. Vedl si přitom tak zdatně, že se nakonec sám stal biskupem, aniž by byl v té době vůbec pokřtěn. A protože byl mužem nejen výmluvným, ale i zásadovým, tento nedostatek brzy napravil a horlivě se pustil do studia náboženských děl. Kromě toho šel jako biskup všem křesťanům příkladem a rozdával veškeré své jmění chudým. Stal se z něho výmluvný kazatel, který přivedl k víře stovky lidí. Vedle toho byl i nadaným spisovatelem a mimo jiné napsal traktáty o povinnostech duchovních, stejně jako řadu hymnů, například ambrosiánský chorál. A právě on také zavedl pro křesťanskou bohoslužbu termín „mše“.

Markomanské posly ze vzdálené Moravy pozorně vyslechl, a aby ukojil královninu zvědavost, poslal jí bohatě vypravenou knihu, sepsanou pouze pro ni, kde bylo vyloženo vše o učení Ježíše Krista. Fritigilda, která znala latinský jazyk, si ji se zájmem přečetla, okamžitě zahořela pro novou víru a ihned se dala pokřtít. S rozhodností obrácené křesťanky pak nechala pokácet staré pohanské modly a pozvala z Itálie křesťanské kněze, aby pokřtili všechny Markomany. Ale zdaleka ne všichni její poddaní byli tak nadšeni pro nové náboženství jako ona.

Záhy to zjistila královna sama. Jednou si totiž vyjela na lov do odlehlých lesů a narazila přitom na stezku, vedoucí do kopce. Pustila se po ní, až objevila jeskyni a v ní ukrytý oltář boha lovu. Tady, ve skrytu lesní samoty, se totiž scházeli vyznavači původních

pohanských kultů k tajným bohoslužbám. Fritigilda okamžitě zavolala své ozbrojence, nechala oltář zničit, a aby snad nikoho nenapadlo ho znovu obnovit, nařídila postavit na kopci pevný hrad. Když pak na Moravu přišli Slované, byl ještě celý příběh v živé paměti starousedlíků, a proto také noví osídlenci začali hradu říkat podle někdejšího oltáře boha lovu „bůh – lov“, tedy Buchlov.

Jistě se mnohý čtenář nad podobným vznikem hradního názvu pobaveně pousmál, co že se mu pověst snaží namluvit. Že by jméno Buchlov představovalo jakousi naivní složeninu? Ještě méně sedí doba jeho založení. Ve skutečnosti byl Buchlov postaven nikoliv ve čtvrtém, ale až ve třináctém století jako zřejmě královský hrad a první písemnou zprávu o něm máme dokonce až z roku 1300, kdy je zmiňován jistý Protiva z Buchlova, pravděpodobně purkrabí.

Dopis svatému Augustinovi

Ale nehledě na Buchlov, který ostatně v celé pověsti hraje jen podružnou roli, může mít příběh markomanské královny pravdivé jádro. O Fritigildě či Fritigil máme totiž další zprávy, které rozhodně nejsou pouhými pověstmi. Paulinus, tajemník milánského biskupa sv. Ambrože, napsal v roce 397 sv. Augustinovi, biskupovi v Hippo v severní Africe, mimochodem jednomu z církevních Otců, řazenému mezi největší křesťanské filozofy, dopis, v němž uvádí:

„Téhož času jakási královna Markomanů, uslyševši od kteréhosi křesťana, který k ní přišel z krajin italských, pověst o muži svatém (rozuměj sv. Ambrožovi), uvěřila v Krista, jehož služební-

ka uznala v onom poutníkovi, a poslavši dary kostelu do Milána, žádala prostřednictvím posílů, aby byla poučena spisy biskupa, jak by měla věřit. Jíž on (sv. Ambrož) napsal slavný list na způsob katechismu, v němž ji také napomenul, aby poradila svému muži, aby se se svým lidem poddal Římanům. Když připutovala do Milána, velice litovala, že svatého biskupa, k němuž spěchala, již nenalezla, neboť již opustil tento svět.“

Tento dopis, myslím, přesvědčivě dokazuje, že dotyčná markomanská královna nebyla jen postavou z pověstí, ale ženou z masa a kostí, která se neváhala vydat na dlouhou pouť ze srdce Evropy až do severoitalského Milána. Potíž spočívá v tom, že ve čtvrtém století už Markomané pravděpodobně opustili naše území a odešli do Panonie, pouze jejich menší část se dosud zdržovala na jihu Čech. Později překročili Šumavu a někteří historikové je považují za předky Bavorů. Badatel Jan Svoboda se domnívá, že místo Markomanů se tehdy na Moravě objevil jiný germánský kmen, a to Vizigóti, tedy západní Gótové, kteří pod tlakem Hunů opustili území dnešní Ukrajiny.

Markomanka, nebo Vizigótka?

Podle latinského kronikáře a dějepisce Jordana se Vizigóti v roce 376 s povolením východořímského císaře Flavia Julia Valense usadili na dolním toku Dunaje. Císař k Vizigótům poslal křesťanské kněze, aby je pokřtili, a požadoval po nich, aby se podřídili východořímským úřadům. Jenže Vizigóti odmítli žít pod východořímským panstvím a vedeni svým náčelníkem Fritigernem se vzbouřili. Valens je chtěl ztrestat a vytáhl proti nim, ale v roce

378 v bitvě u Adrianopole si počínal natolik zbrkle, že byl poražen a zabit.

Valensův nástupce Theodosius I. nakonec po čtyřech letech válčení uzavřel s bojovnými Vizigóty mír, přijal je jako spojence na území východořímské říše, dovolil jim usadit se v Thrákii (zhruba území dnešního jižního Bulharska a severního Řecka) a žít pod vlastními panovníky a podle vlastních zákonů. A to pod podmínkou, že budou dodávat do římské armády vojáky a střežit severní hranici říše.

Nad jménem vizigótského náčelníka Fritigerna jste se jistě, milí čtenáři, zarazili. Je totiž nápadně podobné jménu královny Fritigildy. Třeba to není pouhá náhoda. Možná byli příbuzní, příslušníci stejné vladařské dynastie. Kdo ví?

Ale dovolte mi, abych v příběhu Vizigótů pokračoval. V roce 395 se stal jejich náčelníkem Alarich, který svůj lid odvedl z Thrákie do Itálie, v letech 408 a 409 dvakrát oblehl Řím a konečně v roce 410 ho dobyl a vyplenil. Část Vizigótů možná putovala přes naše území a zdržela se na Moravě, kudy tehdy procházela od Baltu k Jadranu důležitá Jantarová stezka. Podle už zmíněného historika Jana Svobody sem tehdy s nimi přišla i Fritigilda či Fritigil, která prý tudíž nebyla Markomanka, ale Vizigótka. Také o jejím královském titulu můžeme do jisté míry pochybovat, nicméně patřila k vizigótské aristokracii. Jan Svoboda tvrdí, že Fritigildin manžel Rosomon byl na Moravu dosazen zřejmě kvůli výběru poplatků či daní od místního obyvatelstva.

A ještě jedna věc je důležitá. Fritigilda nebyla pohanka, jak praví pověst, ale náboženským vyznáním ariánka, tedy příslušnice křesťanské sekty, jejímž zakladatelem byl alexandrijský kněz Ari-

Hrad Buchlov na pohlednici z poloviny dvacátého století

us. Podle jeho učení nebyl Ježíš Kristus božské podstaty, ale obyčejný člověk. Ariánské učení bylo odsouzeno na církevním sněmu v Nikaji už v roce 325 za císaře Konstantina Velikého. Přesto stačilo zapustit kořeny a později se k němu přiklonil i východořímský císař Valens. Je nepochybné, že kněží, kteří podle jeho požadavku pokřtili Vizigóty, respektive jejich předáky, byli rovněž ariáni a hlásali církví zavržené Ariovo učení. A tak se ariánkou stala i údajná královna Fritigilda.

Na Moravě ji pak někdy v devadesátých letech čtvrtého století navštívil jakýsi italský kupec. „Seznamoval královnu a její dvůr, jak se lze dohadovat, s novinkami ze západního světa a dostal se

v řeči také na náboženství a na proslulého milánského biskupa Ambrože,“ píše Jan Svoboda. „Fritigil zapochybovala o správnosti své víry, která neuznávala Kristovo božství jako zplozeného Syna a považovala ho za stvořeného, tvora. Proto nejdříve poslala do Milána poselstvo s hojnými dary pro svatého biskupa s prosbou, aby jí poslal naučení o pravé víře...“ Zbytek už známe z pověsti i z citovaného dopisu biskupova tajemníka Paulina.

V každém případě přítomnost křesťanské královny na Moravě na sklonku čtvrtého století nepřímou potvrzuje Kristiánova legenda o životě a umučení svatého Václava a jeho báby svaté Ludmily. O osobnosti legendisty Kristiána si budeme v této knize ještě povídat. Zatím si jenom ocitujeme, co ve své legendě píše: „Morava, země slovanská, přijala, jak se podle ústního podání věří a uznává, víru Kristovu za dávných časů, jak se praví, slovného učitele Augustina.“

Svatý Augustin, biskup v Hippo, žil v letech 354 až 430, tedy v době, která se shoduje s pobytem horlivé křesťanky královny Fritigildy na Moravě. Ostatně, jak už víme, sám Augustin byl o ní informován v Paulinově dopise. Je tedy možné, byť to někteří historici popírají, že pověsti o křesťanské královně se na Moravě dochovaly alespoň v ústním podání a donesly se i Kristiánovi.

Hrobky pod Napoleonovou pozorovatelnou

Podle Jana Svobody máme i hmotný důkaz existence křesťanské královny Fritigildy, a tím je mohyla na Žuráni u Brna. Toto návrší s nadmořskou výškou 286 metrů je proslulé tím, že odtud 2. prosince 1805 řídil francouzský císař Napoleon vítěznou bitvu

u Slavkova. Ale kromě toho je to také významná archeologická lokalita. Celý kopec totiž není ničím jiným než uměle navršenou mohylou vladaře z doby stěhování národů. Už v roce 1853 popsal historik Petr Chlumecký významný – byť spíše náhodný – objev. Při hluboké orbě tady sedláci narazili na větší množství velkých kamenů, dřevěné trámy, a především lidské a koňské kostry a železné předměty. Podle verze zmiňované archeologem Michalem Lutovským se tak stalo, když odtud majitel zdejších pozemků nechal odvézt několik tisíc vozů hlíny. Už Petr Chlumecký vyslovil domněnku, že v Žuráni byla odkryta kamenná hrobka s dřevěným stropem, která byla v minulosti patrně vyloupena, protože zcela chyběly zbraně a šperky, představující v podobných mohylách běžnou výbavu zemřelých.

Ke skutečně odbornému průzkumu hrobky došlo až v letech 1948 až 1950 pod vedením tehdy ještě nepřiliš známého mladého archeologa Josefa Poulíka, budoucího profesora a akademika, který se měl proslavit objevy z doby Velkomoravské říše. Ukázalo se, že mohyla obsahuje dva hroby. Jeden byl mužský s úctyhodnými rozměry 4,5 x 4,5 metru v hloubce čtyř metrů a na jeho dně byly mj. nalezeny kosti pěti až šesti koní, což svědčilo o bohatství a vysokém společenském postavení nebožtíka, a zbytky ztrouchnivělé dřevěné konstrukce, zřejmě jakéhosi „domu mrtvých“. Deset metrů od této hrobové komory se nacházel další komorový hrob, v němž byla pohřbena asi čtyřicetiletá žena spolu se dvěma koňmi. V zásypu hrobu archeologové našli drobné předměty, které zřejmě vylupovači hrobů nestačili pobrat. Mezi nimi je zaujala pyxida ze slonoviny, tedy válcová nádoba s víčkem s reliéfní výzdobou, zobrazující muže nesoucího kříž, snad Ježíše Krista, dále muže s knihou, patrně

některého evangelistu, a anděla s křídly. Znamená to tedy, že archeologové našli nejstarší předmět s křesťanskou tematikou na našem území.

Manželka krále Langobardů

Josef Poulík zařadil nalezený hrob do druhé poloviny pátého století a Jan Svoboda o něm tvrdí, že ho „lze tedy skoro bezpečně považovat za hrob královny Fritigily a pyxidu, kterou si dala vložit do hrobu, za schránku, v níž měla buď nějakou památku na sv. Ambrože, nebo jí takovou památkou byla schránka sama.“ Autor citovaného výroku k tomu opatrně dodává: „Jestliže však nejde o hrob Fritigilin, pak máme co dělat s jinou křesťanskou kněžnou na slovanské Moravě v pátém století.“

Potíž spočívá v tom, že Jan Svoboda neměl k dispozici odborně zpracované výsledky průzkumu hrobek na Žuráni. Josef Poulík byl totiž v dalších letech příliš zaměstnán vykopávkami velkomoravského hradě u Mikulčic a k vyhodnocení svého výzkumu se dostal až na sklonku života v roce 1995. Ale historik Jan Svoboda zemřel už v roce 1968, nemohl tudíž znát archeologovy závěry. Profesor Poulík totiž vyjádřil přesvědčení, že v hrobce byl pohřben sám langobardský král Wacho, o němž víme, že zemřel v roce 539, a jeho manželka. Hrobku pak někdy na konci šestého či počátkem sedmého století vyloupili Slované.

Že by tedy údajná Fritigilda či Fritigil nebyla Markomanka ani Vizigótka, ale příslušnice dalšího z germánských kmenů, tedy Langobardů? Je to více než pravděpodobné. Langobardi čili Dlouhobradí, jejichž jméno dodnes nese severoitalská Lombardie, pro-

nikli na naše území na přelomu čtvrtého a pátého století a sváděli u nás těžké boje s dalšími germánskými kmeny. V letech 510 až 539 jim vládl král Wacho, který uzavřel výhodné spojení s východořímským císařem Justiniánem. Jádrem jeho říše byla patrně právě jižní Morava.

Ale mohla být jeho manželkou královna Fritigilda či Fritigil? Zaměnil snad Paulinus, tajemník milánského biskupa sv. Ambrože, omylem Langobardy za Markomany? Podívejme se ještě jednou na ženský hrob na Žuráni. Archeolog Michal Lutovský o něm uvádí:

„I tento hrob sice navštívili v dávných dobách zloději, nálezy však byly přece jen hojnější. Spolu se dvěma koňmi byla v hrobce pohřbena asi čtyřicetiletá žena v brokátovém šatu (alespoň podle nálezu zlatých nití). Z výbavy, kterou dostala na poslední cestu, se dochovaly jen silně poničené předměty, jež nestály vylupovačům hrobů za odnesení. Šlo o třišt několik skleněných nádobek, drobná kovová kování, tzv. pyxidy, zdobené plastickými řezbami s křesťanským motivem – snad je zde vyobrazen apoštol sv. Pavel a archanděl Michael. Původ předmětu je nejčastěji hledán ve východním Středomoří. I to málo, co se v druhé žuránské hrobce zachovalo, svědčí o vysokém společenském postavení pohřbené, o níž se obvykle uvažuje jako o vznešené Langobardce.“

V každém případě jde o hrob nejstarší křesťanky na našem území. Jestli se jmenovala Fritigilda či Fritigil, to už asi sotva kdy zjistíme, nepřímo se však potvrdilo, co napsal legendista Kristián: „Morava, země slovanská, přijala, jak se podle ústního podání věří a uznává, víru Kristovu za dávných časů...“

Tedy ještě před příchodem Slovanů.

PŘÍBĚH DRUHÝ:

Kdo byli pokračovatelé Sámovi?

V letech 623–624 se na scéně objevuje první výrazná postava našich dějin – Sámó. Otec moderního českého dějepisce František Palacký ho označil za „jednoho z největších vůdců a bojovníků onoho věku... muže výtečného ducha a jaré síly“. Další významný historik Václav Novotný o Sámovi napsal: „Jest to opravdu zvláštní zjev v těch dobách hemžení nejrůznějších národů, kdy národní celky objevují se a mizejí, vystupují a zanikají, že v tom chaotickém vření, kdy kolektivnost převládá, silná individualita, všemi okolnostmi podporovaná, dovedla se alespoň na čas povznést k moci velmi značné a upoutati pozornost současníků. Sámó patří k těm zjevům a mohli bychom říci, že nad ně vyniká...“

Podle dobových letopisců byl Sámó původně snad franský kupec, který západním Slovanům pomohl porazit Avary, a Slované ho pak zvolili svým vládcem. Po incidentu s oloupením a pobiťím franské kupecké karavany v roce 630 musel čelit vojenskému útoku východofranského krále Dagoberta I., nad nímž o rok později zvítězil pod slovanskou pevností Wogastisburg, moderními historiky ztotožňovanou s hradištěm na hoře Rubín u Podbořan v severozápadních Čechách.

O dalších letech Sámova panování máme jen neurčité zprávy. Podle letopisce Fredegara vládl třicet pět let a se svými dvanácti slovanskými manželkami zplodil za tu dobu dvaadvacet synů a patnáct dcer. Kromě vladaření a milování se zřejmě i nadále věnoval válčení, jak by o tom mohly svědčit zmínky o vpádech Slovanů do Durynska a kronikářovo tvrzení, že za Sámovy vlády „svedli Vinidové (Slované) mnoho bojů s Huny (Avary) a díky jeho rozvaze a schopnosti Vinidové Huny vždy přemohou“.

„Rokem 641, kterýmžto v historii celé střední Evropy tma více než stoletá nastává, mizí také každá další o Sámovi zpráva, ačkoli ještě až do roku 662 kraloval,“ píše František Palacký a pokračuje: „Pročež neví se, jaký konec život jeho vzal a co s rodem jeho dále stalo se. Říše však jím založená po jeho smrti rozpadla se opět; jen jádro její, dnešní Čechy, zůstaly plně v moci bezprostředních jeho nástupců...“

Ponechme stranou Palackého mylné přesvědčení, že jádrem Sámovy říše byla Česká kotlina. Vždyť teprve na základě archeologických objevů z padesátých a šedesátých let minulého století dospěli historikové k závěru, že centrum této říše je potřeba hledat na jihu Moravy a snad i na jihozápadním Slovensku. Příliš se však neměnil názor na údajný zánik říše po smrti jejího zakladatele.

Ve svazku Dějiny, vydaném jako kolektivní práce předních historiků v rámci monumentální Československé vlastivědy v roce 1963, čteme: „V polovině sedmého století umírá Sámo a není známo, jaký byl další osud kmenového svazu, jehož byl uznávanou hlavou...“ Vzhledem k chybějícím písemným pramenům se většina historiků klonila k názoru, že se Sámova říše po jeho smrti prostě rozpadla. Například Josef Harna a Rudolf Fišer ve středoskolské učebnici Dějiny českých zemí z roku 1995 o Sámově kmenovém svazu uvádějí: „... Po smrti svého zakladatele kolem let

658–659 se svaz rozpadl na jednotlivá knížectví. Přispělo k tomu i zmírnění vnějšího ohrožení. Avarská moc byla oslabena a franská říše musela upřít pozornost na vážné problémy na své jižní hranici, nehledě na to, že sama procházela vnitřní krizí.“ Podobně známý historik Dušan Třeštík tvrdí: „Sámo vládl svým Slovanům třicet pět let, tj. zemřel někdy okolo roku 660 (podle toho, zda se dostal k vládě před, nebo po roce 626) a jeho říše se rozpadla. Bylo to kdysi připisováno vrozené nestátotvornosti Slovanů, skutečností však je, že jeho říše zřejmě nebyla ničím jiným než účelovou konfederací, splnila svůj účel a důvody jejího dalšího trvání prostě zanikly...“

S těmito závěry však nesouhlasí archeologové Michal Lutovský a Naďa Profantová: „Běžně tradovaná představa, že Sámova říše po třiceti pěti letech vlády svého zakladatele zanikla, nemá oporu v historických pramenech... Při sledování archeologických informací vyvstane nápadně, že alespoň do období blízkého Sámově smrti, ne-li dříve, se datuje rozvoj mikulčického hradu. Ani žádné z dalších hradišť (Uherské Hradiště s přilehlým Starým Městem, Olomouc a Brno-Líšeň) nezaniká. Naopak, většina z nich se na přelomu sedmého a osmého století dále rozvíjí a během osmého věku se jejich síť zahušťuje. Chybí tedy jakýkoli doklad o násilné destrukci některého z hradišť, jak bychom v případě mocenského pádu oprávněně očekávali...“

Co píše Tomáš Pešina z Čechorodu

Kupodivu se nám dochovala i jména panovníků, byť si musíme přiznat, že nepřiliš věrohodná. Barokní dějepisec a děkan svato-

Tomáš Pešina z Čechorodu, autor knihy Mars Moravicus

vítké kapituly Tomáš Pešina z Čechorodu, mimochodem přítel dalšího významného barokního historika Bohuslava Balbína, se již od studií – byť pocházel z jižních Čech – zajímal o dějiny Moravy. První shromážděný materiál využil k přípravné práci, nazvané *Prodromus Moraviographie*, to jest *Předchůdce Moravopisu*, vydané tiskem v roce 1663. Plánovaný *Moravopis* však nikdy nedokončil, jeho největší dějepisnou prací se stal latinsky sepsaný *Mars Moravicus*, obsahující historii válek a bitev na Moravě. Její

první díl byl vydán tiskem v roce 1678, ale dva roky poté podlehl Tomáš Pešina morové nákaze.

Nás bude nejspíše zajímat, že ve zmíněné práci považoval v souladu s dnešními archeologickými poznatky knížete Sáma za především moravského panovníka a zachytil nám jména jeho údajných následovníků, prý dochovaná v ústně tradovaných pověstech. Podle Tomáše Pešiny vládl na Moravě v letech 680–700 Sámův syn Moravod, a podle něho dostala země své jméno. Historik a kněz Gelasius Dobner, proslulý tím, že v letech 1762–1768 vydal Hájkovu Kroniku českou s kritickým komentářem, tvrdí, že na Moravě měl v letech 700–720 panovat Vladuc z Karantánie (tedy z Korutan) a král Suathos či Suatben, v některých pramenech překládaný jako Svatoš, syn Moravodův nebo Sámův. Druhá eventualita je však vzhledem k tomu, že Sámův zemřel už někdy kolem roku 660, zjevným nesmyslem. Poté, co Suathos či Svatoš prohrál ve válce s Avary, přešel prý se svou družinou a vojskem přes Dunaj a ve Veligradě (dnešní Staré Město u Uherského Hradiště) založil nové centrum svého království. Tolik tedy pověst, zaznamenaná Tomášem Pešinou.

Byl Moravod Sámovým synem?

Historik Robert Nový má k uvedenému přehledu údajných moravských panovníků jisté výhrady: „Moravod, aby byl prvorozenným Sámovým synem narozeným někdy kolem roku 630 po Kristu, by roku 680 měl již padesát let, v kterémžto věku byla většina velmožů tehdejší doby již po smrti... Sámův jako přímého předka – otce Moravodova asi vytvořil sám Pešina z Čechorodu, neboť se

tím snadno obhajovala starobylost slovanských zemí v rámci rakouského velkomocnářství... Jestli byl Moravod nějakým potomkem Sámovým, pak by připadal v úvahu jako vnuk. Ale nejspíše si kdosi, kdo přivedl Moravany do oblasti mezi Dunajem a Žitným ostrovem a pronikl až do Mikulčic, jsa zván Moravodem, mohl nanejvýš vzít nějakou z dcer Sámových potomků...”

Moravod tedy zřejmě nebylo skutečné jméno vladařovo, spíše se jednalo o označení někoho, kdo vedl Moravany. Byl tedy vůdcem Moravanů, Moravodem. Podobně i jméno jeho následníka, kterým byl Vladuc z Karantánie, nebylo osobním jménem tohoto panovníka, ale asi vzniklo spojením „Vla – vláda, vládce“ a „Duc nebo Dux – kníže“, tedy vládnoucí kníže. Jeho území se patrně prostíralo od dnešního Slovinska přes rakouské Korutany až po Podjíví a dolní Pomoraví, tedy snad zabíralo jižní část někdejší Sámovy říše. Na východě pak sousedilo s avarským kaganátem, který se rozkládal v Panonii.

Záhadou je jméno údajného Moravodova syna Suathose či Suatbena. Podle některých historiků je iránského původu a ve slovanském prostředí se měnilo na Svatoš, později Svjato-polk, Svjatoslav, Svjatopluk. Že tomu tak skutečně být mohlo, dokazují archeologické nálezy jezdeckých ostruh s háčky na hradišti Valy u Mikulčic, pocházejících z osmého století a používaných iránskými jezdci, od nichž je nesporně převzala slovanská elita bojovníků. Pokud vás, milí čtenáři, poněkud zaskočila představa iránských jezdců v srdci Evropy, dovolím si vám připomenout kapitolu „Vládli na Moravě Peršané?“ ze své knihy Bílá místa našich dějin, v níž se vám dostane podrobnějšího vysvětlení této záhady.

Moravský historik Lubomír E. Havlík k tomu dodává: „Nové antropologické výzkumy ukázaly, že po úpadku ústředí Sám-

va svazu, které se předpokládá mezi dolní Moravou a Dunajem, došlo odtud mezi koncem sedmého a polovinou osmého století k přesunu části mužské populace či bojovnické vrstvy na severozápad. Silná skupina těchto bojovníků se usadila ve středním Pomoraví, kde na slovanských sídlišťích počala vznikat opevněná střediska (Valy u Mikulčic, středověké jádro Uherského Hradiště). Další pronikání těchto bojovnických skupin prozrazují nálezy z Dolních Dunajovic a Mistelbachu. Ojedinelé známky jejich přítomnosti se objevují jak v území Dyjsko-svrateckého úvalu, osídleného Slovanů už dříve, tak v severním Pomoraví. V symbióze Slovanů, kteří se již usadili v povodí Moravy a Dyje, a příchozích bojovníků, kteří sice hovořili slovanským jazykem, ale přinášeli i specifické prvky materiální kultury, se utvářel moravský státní útvar...“

První moravský kostel

Podle Tomáše Pešiny byl nástupcem Suathose či Svatoše panovník s už ryze slovanským jménem Samoslav, panující v letech 760–796. Byl zpočátku spojencem Avarů, s nimiž se asi v roce 767 zúčastnil tažení do Čech. Jenže o čtyřicet let později vytáhl proti Avarům podél Dunaje franský král Karel Veliký a při tomto tažení zřejmě vypálil i Samoslavovo sídlo na hradišti Valy u Mikulčic. Během archeologického výzkumu hradiště byly skutečně objeveny stopy požáru, přibližně odpovídající této době. Samoslavovi se zřejmě podařilo uprchnout do hradiště Veligradu, tedy Starého Města u Uherského Hradiště. Později se patrně Frankům vzdal a v dalších letech už vystupuje jako jejich spojenec.

Za Samoslavova panování byl zřejmě také založen první křesťanský kostel na Moravě, a to v Modré u Velehradu. Nevíme, zda Samoslav nechal tuto nejstarší církevní stavbu, navíc už kamennou, zbudovat, protože ho k tomu po porážce Frankové donutili, nebo tak učinil o své vůli poté, co přijal křest svatý a zřekl se tradičních slovanských kultů.

Mezi roky 796 až 811 vládl na Moravě kníže s výrazně íránským jménem Hormidor. To totiž silně připomíná několikrát se objevující jméno perských králů sasánovské dynastie – Hormizd. S Hormidorovou vládou je spojeno znovuvybudování hradiště Valy u Mikulčic, které se podle Lubomíra E. Havlíka zřejmě jmenovalo Moravograd nebo „grad Morava“. Kníže Hormidor prý také dobyl hradiště Povel-Olomouc a zmocnil se i Nitranska. Na rozdíl od svého předchůdce se údajně nikdy nedal pokřtít a vyznával směs původních slovanských přírodních kultů a perského zoroastriánského náboženství. Svého syna a nástupce Moymara či Mojmirá však prozřetelně nechal někdy mezi roky 804–806 pokřtít pasovským biskupem Urolfem.

Hormidor údajně zemřel v roce 811 na mor a vlády na Moravě se ujal Moymar či Mojmir jako už křesťanský kníže. Robert Nový odmítá názor, že Mojmir je slovanským jménem, a považuje je spíše za jméno íránského původu. Podle jeho názoru se dá přeložit jako „Můj Pán“ nebo „Jsem svým pánem“. Právě za Mojmirova panování byly na Moravě – zřejmě na doporučení pasovské diecéze – zbudovány další nevelké kostelíky, a to na znojemském hradišti sv. Hypolita a v Mikulčicích. Dále Mojmir uzavřel ve Frankfurtu mír s císařem Ludvíkem I. Pobožným, synem Karla Velikého, a po boku Franků pak válčil s Avary.

Zakladatel dynastie Mojžírovců

Moymar či Mojmir měl údajně tři manželské syny – Mojmíra II., Bosa a Ljudevíta – a jednoho nemanželského syna Pribinu, přesněji Priwinu. Že byl nemanželský, usuzujeme z toho, že latinsky „privignus“ znamená „levoboček“. Právě Mojmir II., kterého historikové odmítají Tomášem Pešinou zmiňované knížecí předky uvádějí jako Mojmíra I., se asi v roce 820 ujímá vlády a zakládá dynastii Mojžírovců, vládoucí pak na Velké Moravě. Právě do období jeho panování spadají první hodnověrné zmínky o Moravanech a Moravě. K roku 822 jsou v Letopisech království Franků Moravané zmiňováni mezi vyslanci Slovanů k císaři Ludvíkovi I. O šest let později byl knížeti Pribinovi „na místě zvaném Nitra-va“ vysvěcen arcibiskupem Adalramem nový kostel. Nepochybně se jednalo o zmiňovaného Moymarova levobočka, který panoval jako úřední kníže na hradišti v Nitře. V roce 831 pak pasovský biskup Reginhar „pokřtil všechny Moravany“, jak vyplývá ze Záznamů pasovských biskupů. Tvrzení, že se jednalo o všechny, však zřejmě přehání. Patrně byla pokřtěna jen družina Mojmíra I. Ostatně o něm samotném je první věrohodná zmínka ve Spisu o pokřtění Bavorů a Karantánců, kde se k rokům 832–833 praví: „... Ochrana pohraničí převzal Ratbod (správce franské Východní marky – dnešního Dolního Rakouska). Za jeho časů přišel k němu jakýsi Pribina, vyhnaný Mojžírem, vévodou Moravanů nad Dunajem...“

A tady už začínají známé dějiny Velké Moravy a my můžeme naše vypravování o údajných nástupcích knížete Sáma ukončit. Nakolik byla jejich jména věrohodná, na tom se asi neshodneme.

Většina historiků je k nim skeptická, nicméně musíme přiznat, že jiný zdroj než spis Tomáše Pešiny z Čechorodu Mars Moravicus nemáme. Kde však bral tento barokní dějepisec své údaje? Z nějakých jiných písemných pramenů, které se nedochovaly, nebo snad jen z ústně tradovaných pověstí, které se vypravovaly ještě v jeho době, tedy v druhé polovině sedmnáctého století? Jisté je, že archeologické nálezy z druhé poloviny dvacátého století je nepřímo potvrzují. Sámova říše zjevně nezanikla jeho smrtí, ale především na jižní Moravě pokračovala dál – a zanechala po sobě pozoruhodné svědectví.

PŘÍBĚH TŘETÍ:

Princezna Orosie prý přišla z Čech

V katedrále města jménem Jaca na severu Španělska uchovávají na oltáři kosti svaté Orosie a v nedalekém městečku Yebra je zase v kostele uložená její lebka. Na této světici, která prý žila na počátku osmého století, je pozoruhodné to, že na Pyrenejský poloostrov údajně přicestovala z Čech. V Kronice prvně jmenovaného města je zaznamenána s ní související legenda, pocházející ze třináctého století:

„Slavná panna a mučednice Orosia, dcera přejasného krále Čech, cestujíc za účelem uzavření sňatku s králem Španělska, poslaná otcem svým se ctihodnou družinou – dospěla s ní do Aragonu. Uslyševši však o pronásledování křesťanů a o pustošení celého Španělska ... Saracény, skryla se v jeskyni jednoho kopce na území města Yebra...“ Dále legenda uvádí, že její ukrytí byl prozrazen a doprovod povražděn, ona sama „byla však pro svou zvláštní krásu zachována“. Když se ale odmítla provdat za krále Saracénů a přijmout islámskou víru, „dosáhla po utěti rukou a nohou a setnutí hlavy koruny mučednické a byla Kristu králi trvale zasnoubena“.

Tato tragická událost se prý odehrála roku 714 a Orosie byla původně pochována na místě své mučednické smrti. V roce 1072

však její tělo našli místní pastýři a přenesli ho do chrámu v Jace. Během tohoto přenášení se po dlouhé době sucha zázračně spustil déšť a zachránil oblast, trpící nedostatkem vláhy, před neúrodou. Od té doby prý modlitby k této světici pomáhají proti suchu, ale také léčí různé neduhy.

Podle legendy ze šestnáctého století se prý Orosie měla provdat za prince Dona Fortunia Garcia, syna navarrského nebo aragonského krále. Na cestě z Čech ji doprovázeli její bratr Cornelius a strýc biskup Aciselus. Jednalo se tedy vesměs o jména znějící značně neslovansky. Podezření vzbuzuje už v legendách uváděný letopočet 714. Tři roky před tím pronikli na Pyrenejský poloostrov Arabové, označovaní jako Saracéni, a v krátké době se jim podařilo rozvrátit vizigótské království. V roce 714 už ovládli prakticky celý poloostrov, kromě několika křesťanských státeků na severu. Právě za syna panovníka jednoho z nich se měla provdat princezna z Čech, která sem putovala přes polovinu Evropy a před cílem své cesty byla Araby zavražděna.

Byl princezniným otcem kníže Bořivoj?

Potíž je v tom, že o našem území nemáme z této doby – tedy po smrti knížete Sáma asi v roce 658 nebo 659 – žádné zprávy. Teprve až někdy v roce 807 se předáci Čechů, v análech se uvádějí jako „Cichu“, zavázali platit daň císaři Karlovi Velikému. Ale o nějakém českém králi, navíc křesťanovi, nemohlo být řeči.

Kde se tedy vzala legenda o zavraždění české princezny Orosii? Leccos by mohla napovědět jedna širší verze legendy, v níž jsou jmenováni princeznini rodiče. Podle nich by jejím otcem měl být

král Boribor a matkou královna Ludmila. Vida, tak je to tedy, napadlo možná leckterého znalce české historie. Neznáme sice krále Boribora, ale známe knížete Bořivoje, prvního pokřtěného českého panovníka, a jeho manželku, kněžnu Ludmilu, později svatořečenou stejně jako její údajná dcera Orosie. Jenže v takovém případě by se celá událost s přepadením princeznina průvodu nemohla odehrát v roce 714, ale až někdy koncem devátého století.

Podívejme se, co bylo v českém prostředí o sv. Orosii (nebo také Eurosii) známo. V Martylorologiu pražské arcidiecéze, vytištěném v roce 1578, se o této světici uvádí: „Tato Eurosia, dcera krále českého a královna aragonská, byla zabita Saracény, pustošícími Španělsko, v jeskyni poté, co byla ubita její družina, když nechtěla zapřít Krista.“ O sv. Orosii u nás psali později v sedmnáctém století také jezuité Albrecht Chanovský a Bohuslav Balbín. V listopadu 1862 se kardinál a pražský arcibiskup Bedřich Schwarzenberg obrátil do španělské Jacy s žádostí o objasnění česko-španělské svěťice Orosie. Obdržel velmi obsáhlou odpověď jak od jacskeho biskupa Petra Lukase Asensia, tak i jacske kapituly, ovšem Orosiin původ zůstal i nadále poněkud zamlžen. Kde se vlastně vzalo tvrzení, že tato princezna přišla na Pyrenejský poloostrov z Čech?

Zpráva od mnicha z Litomyšle

Zdá se, že leccos by v tomto ohledu mohl napovědět další písemný zdroj, a to latinský zápis v knize Statut a výsady města Jacy. Píše se v něm doslova toto: „Dne 20. února 1493 přišel do města Jacy navštívit tělo blahoslavené Eurosie bratr Jan z Hory Olivetské v Království českém a řekl: „Jméno otce blahoslavené Euro-

sie bylo Jan Lodici, král Čech, Slavonie a Albánie, a jméno matky její Eulálie, jméno jejího bratra Carmioni Lodici, jméno její tety Maritiana Lodici, jméno města Laspici; pokřtěni byli v přesvatém kostele, zasvěceném svatému Eusebiovi, a jejich těla odpočívají v přesvatém klášteře svatého Benedikta, ke cti svatých Fabiána a Šebestiána, vzdáleném od města Laspici devět mil.“

To nám to tedy Jan z Hory Olivetské pořádně zamotal! Oroisiiným otcem by podle něj neměl být Boribor, tedy první známý Přemyslovec Bořivoj, ale jakýsi Jan Lodici. Jediný Jan, kterého mezi českými panovníky známe, je Jan Lucemburský, ale ten u nás panoval až v letech 1311–1346, což se výrazně míjí s dobou, kdy měla být zavražděna princezna Orosie. Ještě podivnější je sdělení, že Jan Lodici byl králem nejen Čech, ale také Slavonie, což je název vnitrozemské části Chorvatska, a Albánie, země na pobřeží Jaderského moře. A už vůbec není jasné, kde se vzalo město Laspici.

Badatel Jan Svoboda, s nímž jsme se už setkali v příběhu královny Fritigildy, však zná řešení. Slavonie je podle něj Slovansko, čili údajně území dnešní Moravy a Slovenska. Pokud jde o Albánii, nejedná se o stát na východním pobřeží Jadranu, ale o Bílé Charvátsko, tedy přibližně oblast Bílých Karpat („albus“ je latinsky „bílý“). „A to je zhruba rozsah Sámovy říše,“ píše Jan Svoboda. „... Mohlo by tedy u Jana Lodici jít o Sámova nástupce, který vládl přibližně v letech 695 (přibližný rok narození jeho dcery Orosie) – 714 (přibližný rok její smrti). Pokud by Jan Lodici byl přímým nástupcem Sámovým, byl by to nejspíše asi již jeho vnuk.“ Jan Svoboda však podotýká, „že se tu ocitáme v říši dohadů, jež jsou podloženy jen zčásti“.

Pojďme se teď podívat, kdo to vlastně byl autor oné zprávy, bratr Jan z Olivetské Hory. Nepochybně se jednalo o mnicha, kte-

Svatá Orosie na barokním obraze

rý se pravděpodobně na své pouti k hrobu svatého apoštola Jakuba v Santiagu de Compostela, což bylo už ve středověku jedno z nejnavštěvovanějších poutních míst, dostal do Jacy. Hora Olivetská, latinsky Mons Oliveti, se jmenoval premonstrátský klášter, založený v roce 1141 knížetem Vladislavem II. a olomouckým biskupem Jindřichem Zdíkem v Litomyšli. V roce 1421 byl však husity vypálen a mniši byli odtud vyhnáni. Pak je ovšem zvláštní, že ještě v roce 1493 se někdo odvolává na to, že přišel právě z tohoto kláštera. Něco tady nehraje.

Kde máme hledat město Laspici?

Přes tyto podivnosti rozvíjí Jan Svoboda úvahy o původu krále Jana Lodici, který prý možná přišel do Čech či na Moravu z Itálie. V této souvislosti uvádí: „V Itálii je několik obcí, které se jmenují Lodi. Nejznámější z nich je Lodi v Lombardii, jihovýchodně od Milána. Některý předek krále Jana možná přijal, nebo spíše mu bylo dáno, příjmení pro rozlišení od jiných krajanů, podle jeho bydliště v Lodi – Lodicus, Lodický. Jeho syn nebo dcera a manželka byli pak manželkou, synem nebo dcerou Lodického, latinsky druhý pád od Lodicus – Lodici.“

Ale kde je město Laspici s kostelem svatého Eusebia a kde klášter svatého Benedikta? I v tomto případě Jan Svoboda zůstává v říši dohadů a zmiňuje se o hradišti Valy u Mikulčic nebo možná o Velkém Meziříčí. Vždyť právě zde, jak prý tvrdí ztracený rukopis Jana Amose Komenského, mělo počátkem předminulého tisíciletí stát Marobuduum, nikdy nenalezené město markomanského krále Marobuda. Podle velkomoravského badatele a kněze

Františka Přikryla tu sídlil ještě moravský kníže Hormidor, který, jak víme z předcházející kapitoly, zemřel v roce 811 na mor. Páter Přikryl mu dokonce připsal údajnou mohylu u Knínic.

Mohlo však být Laspici totožné s Velkým Meziříčím? Nejsme tady na až příliš tenkém ledě fantazie? Svoboda nabízí možnost, že bratrem Janem zmiňovaný klášter sv. Benedikta by mohl být totožný s benediktinským kláštelem v Třebíči s nádhernou románsko-gotickou bazilikou sv. Prokopa, původně zasvěcenou Nanebevzetí Panny Marie. A ten vsutku není od Velkého Meziříčí daleko. Třebíčský klášter je sice starobylý, v Kosmově kronice se o něm píše, že ho v roce 1101 založila moravská údělná knížata Oldřich Brněnský a Litold Znojemský „uprostřed trebečského lesa“, jenže ne dost, aby se hodil do příběhu princezny Orosie a krále Jana Lodici. Stejně tak Velké Meziříčí nemá co dělat s Marobudem. V těch dávných dobách zde na Vysočině byly jen husté hvozdy, plné vlků a medvědů, a nikoho ani nenapadlo budovat tu královské hrady.

Sám Jan Svoboda se domnívá, že princezna Orosie nepocházela z Čech a „vsuvka o její české národnosti zcela zřejmě patří do třináctého století.“ Jedním dechem k tomu dodává: „Důvodem byla patrně snaha prokázat dávné kulturní spojení s Českým královstvím a navázat přátelské vztahy s českými králi, kteří ve třináctém století za Přemysla Otakara I., Václava I. a Přemysla Otakara II. stoupali v Evropě k vrcholům moci a slávy.“ Svoboda v této souvislosti upozorňuje na sestru krále Václava I., svatou Anežku Přemyslovnu, která v roce 1231 založila v Praze první klášter klarisek mimo Itálii a sama do něj vstoupila. Její neposkvrněná pověst podpořená tím, že předtím odmítla ruku císaře Fridricha II., byla tehdy známa po celém křesťanském světě. Sám

papež Řehoř IX. ji nazval „nejdražší v Kristu dcerou“. Není proto divu, že tehdejší Španělsko přisoudilo dávné mučednici Orosii český původ, nepochybně povzbuzený jedinečností osobnosti sv. Anežky.

Zbožní Španělé brali legendu o svaté Orosii jako hotový fakt, a nelze se tudíž divit, že když bylo v roce 1571 založeno v Jace biskupství, měl zdejší biskup zájem na tom, aby se úcta k jejich místní světici stala závaznou pro celou církev. Proto se potřeboval o oné české princezně dozvědět co nejvíc. Prostřednictvím sekretáře císařovny Marie, sestry španělského krále Filipa II. a manželky císaře a zároveň českého krále Maxmiliána II., se obrátil na tehdejšího pražského arcibiskupa Antonína Bruse z Mohelnice s otázkou, kde jsou v Čechách pochováni rodiče svaté Orosie. V Praze však tento dotaz vyvolal rozpaky, protože nikdo o žádné princezně tohoto jména nic nevěděl. Každopádně však vzbudil zájem a svatá Orosie byla brzy přidána také na seznam českých světic a mučednic.

PŘÍBĚH ČTVRTÝ:

Kde pochovali arcibiskupa Metoděje?

Jednou z největších záhad našich dějin je bezpochyby tajemství hrobu moravského arcibiskupa svatého Metoděje. Zatímco hrob jeho mladšího brata a misijního druha svatého Konstantina se nachází v bazilice svatého Klimenta v Římě, o místě Metodějova posledního odpočinku víme jen to, co uvádí legenda Žitije Mefodija: „Když pak se shromáždili všichni lidé na Květnou neděli, vešel (rozuměj Metoděj) do chrámu, a jsa již neschopen pohybu, kázal žehnat císaři, knížeti, duchovenstvu a všem lidem. A řekl: ‚Střežte mne, děti, do třetího dne...‘ Na rukou kněží pak zesnul šestého dne měsíce dubna v třetí indikci roku 6393 od stvoření světa (tedy podle nového kalendáře asi 16. dubna roku 885 – pozn. aut.). Když jej pak jeho učedníci uložili do rakve, vzdali mu náležité pocty, sloužili i smuteční obřady latinsky, řecky a slovan- sky a uložili ho v kapitulním chrámu.“

Pokud jde přesnější lokalizaci hrobu, je poněkud konkrétnější další rukopis Proložnoje žitije Konstantina i Mefodija: „... Když naučil své učedníky pravé víře a předpověděl svou smrt tři dny předem, zesnul smířen v Pánu. Leží pak ve velkém chrámu mo-

ravském po levé straně za oltářem svatě bohorodičky, vloživ duši do rukou božích a přijav království nebeské.“

Ale kde vlastně stával „velký chrám moravský“? V minulosti byl zcela samozřejmě umísťován do Velehradu, poutního místa spojeného s cyrilometodějskou tradicí. Už v roce 1700 tady hledal Metodějův hrob probošt velehradského kláštera Florián Nezorín, v roce 1724 hrabě Albrecht Kounic a pak mnozí další. Samozřejmě marně. Dokonce ještě v roce 1949 se našli nadšenci, kteří předpokládali, že Metoděj byl pohřben ve velehradské kapli, podle písemných dokumentů v šestnáctém století zasvěcené Poslední večeři Páně, v devatenáctém však označované údajně prastarým názvem Cyrilika. Ve skutečnosti nemá Velehrad s Velkou Moravou nic společného. Zdejší cisterciácký klášter založil až v roce 1205 moravský markrabě Vladislav Jindřich, bratr českého krále Přemysla Otakara I.

Paradoxně v těsné blízkosti Velehradu, jen necelý kilometr od baziliky ze třináctého století, stával u dnešní obce Modrá už na počátku devátého století zřejmě první křesťanský kostel na našem území. Zmínili jsme se o něm ostatně už v kapitole o nástupcích knížete Sáma. Jeho základy našel v roce 1911 profesor olomoucké bohoslovecké fakulty ThDr. Jan Nevěřil a správně je také podle druhu základového zdiva časově i kulturně zařadil. Se svým názorem však zůstal osamocen a postavili se proti němu jak tehdejší přední historici, tak i představitelé církve, kteří měli zájem jen na samotném Velehradě.

V kostele z počátku devátého století, který Nevěřil objevil, Metodějův hrob přirozeně být nemohl. Za oltářem ve zdi i v lodi jakékoliv stopy po něm chyběly. Bohužel nález tohoto skromného badatele nebyl dostatečně doceněn, a tak je prvenství v obje-

Stříbrné nákončí s postavou žehnajícího kněze, nalezené v jednom z hrobů na akropoli mikulčického hradiště

vení první velkomoravské církevní stavby připisovánu profesoru Vilému Hrubému, který v lokalitě zvané Na valech ve Starém Městě u Uherského Hradiště vykopal základy jiného kostela až v roce 1949.

Záhady Hory sv. Klimenta

Druhým místem, které poutalo pozornost hledačů Metodějova hrobu, byla Hora sv. Klimenta se zbytky prastarého kostelíka, nacházející se dvanáct kilometrů západně od velehradského kláštera. S tímto vrchem v Chříbech je dokonce spojena pověst, že se sem v roce 864 za vpádu Franků uchýlili Konstantin a Metoděj a ukryli zde ostatky sv. Klimenta, které přivezli ze své předcházející mise k Chazarům na Krym. Se souhlasem knížete Rastislava tady založili kostel sv. Klimenta a vybudovali školu, v níž vychovávali svoje žáky. Podle další pověsti se sem později Metoděj, už jako moravský arcibiskup, uchýlil a byl tu také pochován.

V roce 1857 pátral ve zbytcích zdejšího kostelíka významný moravský historik a kněz Beda Dudík a od roku 1878 pak draho-
tušský farář František Přikryl, ale bez valného výsledku. Tím spíš
je překvapivá zpráva, kterou zaznamenal badatel Jan Svoboda
a podle níž v letech 1883–1884 vyzdvihl velehradský kaplan Josef
Vykydal za oltářem bývalého kostela na Hoře sv. Klimenta kamen-
ný sarkofág s dvouramenným křížem na víku a zakopal ho za kos-
telem na Velehradě. Svoboda k této zprávě dodává: „O tom máme
svědectví Josefa Čermáka z Tupes, nemáme však svědka o postu-
pu práce při vyzvednutí sarkofágu a o uložení ostatků z něho vy-
braných do takto vzniklé jámy. V tomto hrobě ležely asi 21–22 let,
než byly R. Čechmánkem v přítomnosti komise z hrobu vyzvednu-
ty, uloženy do jakési bedničky, zapečetěny a uschovány v oratoři
osvětimanského kostela... Na Velehradě se prý mezi lidmi vyprá-
vělo, že nějaké nálezy byly odeslány k prozkoumání do ciziny...“

Zmíněný amatérský archeolog a poštovní úředník Robert
Čechmánek kopal v ruinách zdejšího kostela v letech 1904–1905
a objevil zde společný hrob sedmi osob a v někdejším kněžiš-
ti za oltářem pak lidskou kostru s chuchvalci černé hmoty, pa-
trně pozůstatkem oděvu, a úlomek zčernalého dubového dřeva.
Čechmánek se domníval, že objevil Metodějův hrob, a úlomek
dřeva pokládal za biskupskou berlu, ve skutečnosti se však jed-
nalo o ostatky mnichů augustiniánů, kteří tu měli od čtrnáctého
století klášter. Do časů Velké Moravy však nadšence vrátil šťast-
ný nález Vítězslava Glozy z Koryčan, který v roce 1923 našel
na Hoře sv. Klimenta zlatou byzantskou minci – solidus s vyob-
razením císaře Theofila z první poloviny devátého století. Theofil
byl otcem císaře Michala III., který vyslal Konstantina a Metoděje
na Moravu. Mince se bohužel později ztratila.